

Recenzowana monografia wieloautorska pod redakcją Marka Górki, uznanego eksperta w dziedzinie cyberbezpieczeństwa, to interesująca publikacja przeznaczona dla szerokiej rzeszy teoretyków, jak i praktyków w osobach nauczycieli, pedagogów oraz samych rodziców. Jak podkreśla sam redaktor, całościowa analiza zagrożeń związanych z funkcjonowaniem dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni, to problem obejmujący szereg dyscyplin naukowych. Należy podkreślić, iż Markowi Górcie udało się nakłonić do współpracy blisko trzydziestu autorów, co w świetle powyższego, jak również w czasach spadku popularności prac zbiorowych należy uznać za spore osiągnięcie redaktora. Być może warto by nieco inaczej ułożyć prace poszczególnych autorów w ramach czterech rozdziałów, które składają się na książkę. Bez zwątpienia, najbardziej spójne tematycznie są rozdziały 3. i 4., najmniej zaś pierwszy. Z drugiej strony, prawem redaktora jest dokonać subiektywnego wyboru co do doboru i ułożenia tekstów w redagowanej przez niego publikacji, ponadto w tym wypadku nie można mu stawiać w tym względzie poważniejszych zarzutów. Należy podkreślić, iż struktura książki jest przejrzysta oraz bogata w treści odnoszące się do tematu całej pracy. Wybrana przez redaktora naukowego kolejność rozdziałów jest klarowna i logiczna, w kompleksowy sposób obejmując tym samym obszar badawczy zawarty zarówno w temacie książki, jak i we wstępie pracy. Poszczególni autorzy trafnie wykorzystują dorobek naukowy innych badaczy, dzięki czemu praca nabiera również cech syntezy naukowej dotychczasowego stanu badań. Ponadto, część z nich przeprowadziła szeroko zakrojone badania wśród dzieci, młodzieży oraz ich rodziców, co stanowi niewątpliwie kolejny walor recenzowanej pracy. Recenzent z czystym sumieniem może polecić pracę pod redakcją Marka Górki wszystkim rodzicom i nauczycielom, którzy chcieliby rozszerzyć swoją wiedzę na temat zagrożeń związanych z powszechnym dostępem do globalnej Sieci i tym samym uchronić przed nimi dzieci oraz młodzież. Recenzowana publikacja swoją obszernością oraz marką Wydawnictwa Difin sprawia słuszne wrażenie publika-

cji wartościowej, którą warto mieć we własnej biblioteczce – nawet jeżeli problematyka cyberbezpieczeństwa dzieci i młodzieży nie jest czytelnikom szczególnie bliska. Dla zainteresowanych zaś to wręcz pozycja obowiązkowa.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Cyberbezpieczeństwo” otwiera praca Doroły Kiełb-Grabarczyk *Internet a cyberprzemoc*. Autorka w początkowej jej części skupia się na opisie procesu informatyzacji, aby płynnie przejść do analizy niezwykle ważnego w obecnych czasach zagadnienia cyberprzemocy/cyberbullyingu. Warto pochwalić inicjatywę polegającą na wskazaniu instytucji, które mogą wesprzeć nauczycieli i rodziców w ich wysiłkach na rzecz uchronienia dzieci przed cyberprzemocą. Kolejną pracą w tej części książki jest artykuł Ewy Milczarek *Cyberbezpieczeństwo – wyzwanie XXI wieku* poświęcony prawnym zagadnieniom bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni. Najpierw autorka podejmuje się zdefiniowania samego terminu „informacja”, następnie pochyła nad zagadnieniem własności informacji, by następnie rozwinąć kwestię zapewnienia bezpieczeństwa tejeż. Kolejna część pracy E. Milczarek poświęcona jest rozwiązaniom prawnym związanym z funkcjonowaniem Internetu w Polsce i Unii Europejskiej, zaś ostatnia – cyberbezpieczeństwu dzieci i młodzieży. Autorem trzeciego artykułu *Wpływ ataków socjotechnicznych na konstrukcję i kształt polityki bezpieczeństwa* jest Jakub Kwaśnik. Oferuje interesujący przewodnik po metodach ataków socjotechnicznych stosowanych przez cyberprzestępców. Co ważne, autor koreluje je z wytycznymi w dziedzinie polityki bezpieczeństwa sformułowanymi przez GODO. Kolejna praca, *Cyberbezpieczeństwo a odpowiedzialność dzieci i młodzieży* autorstwa Pauliny Dubiel-Zielińskiej i Piotra Zielińskiego, podobnie jak pierwszy artykuł w tej części książki, porusza problem cyberprzemocy/cyberbullyingu. Tym razem z zupełnie innego niż w przypadku pracy D. Kiełb-Grabarczyk ujęcia, gdyż nacisk położono w nim zdecydowanie bardziej na aspekty psychologiczne. Dopełnieniem pierwszej części książki jest praca Sylwii Eweliny Serwońskiej *Postęp technologiczny jako źródło zagrożeń*. Autorka łączy w niej tytułowy postęp technologiczny (którego, rzecz jasna, kluczową z punktu widzenia niniejszych rozważań emanacją jest m.in. zjawisko stworzenia, a następnie rozpowszechnienia Internetu) z procesem powstawania nowych zagrożeń dla dzieci i młodzieży, takich jak wspomniany cyberbullying czy sexting.

Drugi rozdział publikacji, zatytułowany „Cyberspołeczeństwo”, otwiera praca Ewy Grinberg *Cyberprzestrzeń – aspekt społeczny tworzenia się więzi oraz wynikających z tego problemów społecznych*. Autorka wyczerpująco i interesująco zarazem analizuje w niej funkcjonowanie różnorodnych więzi społecznych w dobie powszechnego dostępu do globalnej Sieci. *Od ekshibicjonizmu po teatralizację, czyli o zagrożeniach wynikających z cyberuzależnienia*, autorstwa Marka Górki, to ciekawe studium związane z problemem uzależnienia od Internetu. Porusza ono mało znane, a co za tym idzie – godne zainteresowania z punktu widzenia potencjalnego odbiorcy, aspekty tego zjawiska w postaci tworzenia się swoistych subkultur internetowych czy skłonności do odgrywania ról przez użytkowników Sieci. Kolejna praca *Człowiek (w) sieci. Problem konstruowania i ochrony tożsamości w Internecie*, której autorami są Krzysztof Jurek i Anna Pękala, stanowi z jednej strony swiste rozwinięcie zagadnienia „udawania” w Internecie, z drugiej zaś rozważania

nad istotnym problem ochrony własnej (prawdziwej) tożsamości w Sieci. Natomiast artykuł Małgorzaty Kunickiej *Facebookowe dzieciństwo. Pokolenie social media* w interesujący, choć jednocześnie łatwy w odbiorze, sposób pokazuje zagrożenia, jakie nowoczesne technologie (bo nie tylko o znanym portalu społecznościowym tu mowa) komunikacyjne mogą nieść dla właściwego rozwoju dziecka. Z pracą Kunickiej koresponduje artykuł Edyty Charzyńskiej *Zanurzeni w cyberprzestrzeni – korzyści i zagrożenia związane z korzystaniem z serwisów społecznościowych na przykładzie Facebooka*, gdzie autorka rozszerza swoje dociekania o zagadnienie potencjalnych korzyści płynących w efekcie umiejętnego korzystania z portali tego rodzaju. Poza tym, cennym wzbogaceniem opracowania autorstwa E. Charzyńskiej są jej własne badania nad percepcją Facebooka wśród przebadanej grupy ponad 300 respondentów. Na pozostałe prace rozdziału drugiego składają się artykuły Beaty A. Orłowskiej *Cybernetowi tubylcy w cyberprzestrzeni* oraz Urszuli Kazubowskiej *Rodzina jako przestrzeń edukacji ku/dla bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni. Rzeczywistość i wyzwania*. Pierwszy stanowi interesujące przeciwstawienie *de facto*¹ pokolenia rodziców wobec pokolenia dzieci w cyberprzestrzeni, czyli tzw. „Cyfrowych Imigrantów” i „Cyfrowych Tubylców”. Druga autorka opisuje natomiast rolę rodziny w przygotowaniu dzieci na zetknięcie się z cyberprzestrzenią.

Część trzecią książki pod redakcją Marka Górki zatytułowaną „Cyberzagrożenia” otwiera artykuł Krystyny Nizioł *Cyberbezpieczeństwo transakcji i płatności dokonywanych w Internecie przez małoletnich konsumentów*. Autorka szczegółowo analizuje przepisy prawne regulujące funkcjonowanie małoletnich konsumentów w cyberprzestrzeni, ofertę wiodących banków i platform aukcyjnych doń skierowaną, jak też wybrane praktyki godzące w ich interesy. Natomiast w pracy *Pornografia jako cyberzagrożenie w zakresie relacji międzyludzkich i propozycja profilaktyki* jej autor Grzegorz Krawiec nie tylko opisuje relatywną łatwość w dostępie do pornografii w Sieci, ale też sporo miejsca poświęca na analizę negatywnego wpływu tejże na dzieci, młodzież, jak i dorosłych. Wątek zagrożeń, jakie niesie ze sobą łatwo dostępna za pośrednictwem globalnej Sieci pornografia, rozwija Leszek Putyński w artykule zatytułowanym *Pornografia internetowa wśród młodzieży – specyficzne i zagrażające uzależnieniem zjawisko*. Ostatnie dwie prace w tej części książki, to artykuł Grzegorza Kubińskiego *Anonimowość w mediach społecznościowych a zachowania dewiacyjne* (w którym autor pochyła się m.in. nad wielokrotnie przewijającym się przez łamy niniejszej monografii problemem cyberprzemocy właśnie w kontekście anonimowości w Sieci) oraz wyniki szeroko zakrojonych badań czworga autorów Husseina Bougsiaa’nego, Małgorzaty Cackowskiej, Lucyny Kopciewicz i Tomasza Nowickiego pt. *Technofobia – o źródłach lęku przed współczesnymi technologiami z realizowanego przez nich projektu badawczego M-rodzice i m-dzieci. Bezprzewodowa socjalizacja i uczenie się w kulturze cyfrowej*.

¹ Co samo w sobie jest interesującym problemem badawczym – niejako samoczynnie rodzi się pytanie, jak długo jeszcze będziemy mieli do czynienia z powyższą dychotomią? Jak wpłynie na to rozwój sytuacji, w ramach której pokolenie *Digital Natives* samo będzie miało dzieci? Czy wtedy ów jasny podział zniknie? Czy też dzisiejsi „tubylcy” również będą imigrantami wobec własnych potomków?

Ostatnią część książki zatytułowaną „Profilaktyka” otwiera praca Anny Mróz zatytułowana *Kompetencje kluczowe dla zrównoważonego rozwoju jako determinanta bezpieczeństwa młodych ludzi w Sieci*. Autorka w interesujący sposób stara się wykazać, jakie kompetencje należy rozwinąć wśród młodzieży, aby zapewnić im możliwie bezpieczne funkcjonowanie w cyberprzestrzeni. Natomiast Bogumiła Bobik w artykule *Profilaktyka cyberprzemocy jako obszar pomocy pedagogicznej* szczegółowo przedstawia wyniki własnych badań, przeprowadzonych wśród bytomskich uczniów, a dotyczących cyberbullyingu. Opisuje ponadto, jak powinna wyglądać profilaktyka w tym obszarze. Zagadnienie profilaktyki cyberprzestępczości skierowanej do dzieci i młodzieży podnoszą również Łukasz Wirkus w opracowaniu zatytułowanym *Działalność kuratorów sądowych w obszarze profilaktyki zagrożeń w cyberprzestrzeni* oraz Patrycja Stawiarska w pracy *Podstawy opracowywania programów profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom związanym z obecnością dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni*. Łukasz Tomczyk zaś, będący autorem artykułu *Nowe media a zagrożenia i działania profilaktyczne na przykładzie założenia programu „Bezpieczna+”*, porównuje różne sposoby realizacji projektów profilaktycznych skierowanych do uczniów i wdrożonych pod kierunkiem Ministerstwa Edukacji Narodowej. Część czwartą, jak i całą książkę zamyka opracowanie Marzeny Toumi, Marty Frankiewicz oraz Ilony Sucheckiej *Regulacje prawa polskiego a zagrożenia w sieci. Internet wobec małoletnich*, w którym autorki omawiają większość analizowanych wcześniej zagadnień z punktu widzenia prawa, co zdaniem recenzenta stanowi niewątpliwie ciekawe podsumowanie zawartych rozważań.

Marcin Adamczyk